herpy

AGAMER

Uromastyx dispar

Uromastyx dispar är en taggsvansödla från Sahara och Sahel med fyra underarter, bland andra den stora *U. d. flavifasciata* och den ofta hållna *U. d. maliensis* från Mali. Arten blir 28-50 cm beroende på form, är växtätare och gräver ned sig i en djup botten. Den kräver ett stort, varmt och torrt terrarium med kraftig UVB och är mer ett djur att titta på än att hantera.

Familj: Agamidae Engelska: Sudan Mastigure Tidigare namn: *Uromastyx flavifasciata; Uromastyx maliensis* Publicerad 16 november 2026

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**28-50 cm** total längd inkl. svans
Vikt	**200-400 g**
Livslängd	**15-25 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Klipplevande, marklevande och grävande**
Biotop	**Öken och klippterräng**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**120 × 60 × 60 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**29-35 °C**
Värmeplats	**45-50 °C**
Temperatur, natt	**20-22 °C**
Luftfuktighet	**20-30 %**
Vatten	**Ingen vattenskål**
UVB	**Nödvändigt** Fergusonzon 3
Vintervila	**18-21 °C** 8-12 veckor
Föda	**Växter**
Hålls	**Ensamma eller parvis**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**36 mån.**
Kullstorlek	**10-20 ägg**
Kullar per år	**1**
Inkubation	**60-80 dagar** vid 33 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Bilaga II**
EU-bilaga	**Bilaga B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Uromastyx dispar är en kraftig taggsvansödla med kort, bred kropp, korta ben och en platt svans täckt av kransar av spetsiga fjäll. Svansen används både till försvar och för att spärra hålans ingång.

Storleken beror på underarten. Nominatformen och *U. d. maliensis* blir upp till omkring 38 cm inklusive svans och väger 200-400 g, medan *U. d. flavifasciata* kan bli upp emot 50 cm. Ungarna är grå med kolgrå fläckar. Vilda honor behåller denna kamouflageteckning, medan hanarna får mer färg. Hos uppfödda *U. d. maliensis* får båda könen som vuxna svart huvud, svarta ben, svart svans och svarta sidor. Rygg och buk varierar: ryggen är oftast svart med gula prickar, mer sällan gul med svarta fläckar, och buken kan vara vit, svart, gul eller tigerrandig.

Arten beskrevs 1827. Namnet *dispar* betyder olik och syftar troligen på att färgerna skiljer den från *Uromastyx acanthinura*, som den länge räknades som underart till. Man skiljer mellan fyra underarter: nominatformen *U. d. dispar*, *U. d. flavifasciata*, *U. d. maliensis* och *U. d. hodhensis*. *flavifasciata* och *maliensis* har tidigare förts som självständiga arter, *Uromastyx flavifasciata* och *U. maliensis*, och namnen förekommer fortfarande i handeln. Släktskapet är inte slutgiltigt klarlagt: djur från östra och västra änden av utbredningen är genetiskt mycket lika, medan *maliensis* och *hodhensis* är för dåligt undersökta för att deras status ska kunna avgöras. Fråga därför efter form och ursprung när du köper djur, och håll bara djur av samma form tillsammans.

U. d. maliensis hör till de mer härdiga taggsvansödlorna och är lugn och förtrolig mot sin skötare. Arten blir dock sällan riktigt tam och är bäst som ett djur man tittar på, inte ett man hanterar. Själva skötseln är förhållandevis enkel när temperatur, UVB och kost är i ordning.

Läs mer: Ljus och UVB

Utbredning och livsmiljö

Uromastyx dispar har ett stort utbredningsområde i södra och centrala Sahara och Sahel. Nominatformen lever i Sudan och Tchad (bland annat Tibesti- och Ennedibergen) och anges också från Mauretanien, *U. d. flavifasciata* i Västsahara söder om 28° nord, Mauretanien och sydvästra Algeriet, *U. d. maliensis* i nordvästra Mali och sydvästra Algeriet och *U. d. hodhensis* i Mauretanien. En förekomst i Marocko är angiven, men osäker, och i norra Sudan finns arten nära gränsen till Egypten.

Arten räknas globalt inte som hotad.

> **Naturlig utbredning:** Algeriet, Västsahara, Mali, Mauretanien, Sudan och Tchad.

LIVSMILJÖ

Uromastyx dispar lever i varm, torr klippöken och buskmark. I Mali, där *U. d. maliensis* hör hemma, är landskapet brutet av klippor som sticker upp genom ett täcke av sten, lera och sand. På sommaren blir markytan över 49 °C, och under de kallaste vinternätterna sjunker temperaturen till omkring fryspunkten. Djuren undviker ytterligheterna genom att gräva hålor i den hårda jorden, ofta omkring 30 cm djupa och upp till 90 cm långa.

Arten är dagaktiv och lever nästan uteslutande av växter. Hur länge vintervilan varar i naturen är inte dokumenterat.

Läs mer: Vintervila och årstider

Skötsel

TERRARIET

Ett vuxet djur av nominatformen eller *U. d. maliensis* ska ha ett terrarium på minst 120 × 60 × 60 cm (längd × bredd × höjd), och större är bättre. Den större *U. d. flavifasciata* ska ha minst 150 × 60 × 60 cm. Det är större än vanliga glasterrarier kan erbjuda, så välj ett terrarium av trä, PVC eller plast med glasfront. Tre fasta sidor ger ro, särskilt för nyinköpta djur.

Botten grävs i och ska därför vara djup: minst 10 cm, gärna mer, av fin sand eller sandig jord. En blandning av hälften sand, 30 % jord utan gödning och 20 % lera håller gångarna uppe. Håll de översta centimetrarna torra, och fukta bara lite på djupet. Undvik kalksand och krossade valnötsskal, som kan ge tarmstopp. Exkrementer och urinsyra tas bort dagligen, och botten byts helt var 3:e-4:e månad. Sjuka eller sårade djur flyttas tillfälligt över på hushållspapper.

Terrariet ska öppnas framtill och ha god ventilation, helst med nätlock. Bygg solplatsen av platta stenar eller skiffer under värmelampan, gärna som en hög med mellanrum, så att djuret kan krypa in och välja sin temperatur. Fäst stenarna så att de inte välter när djuret gräver under dem. Ge minst tre gömslen per djur, till exempel håliknande gömslen av keramik eller sten i den svala änden, tillräckligt stora för att djuret ska kunna ligga lätt böjt inuti dem. Värmelampor skärmas av så att djuret inte kan röra dem. Håll aldrig olika arter av *Uromastyx* tillsammans.

Läs mer: Värme och temperatur

TEMPERATUR

Solplatsen ska ha en yttemperatur på 45-50 °C, mätt med en infraröd termometer strax under lampan. Mitten av terrariet ligger på 35-38 °C och den svala änden på 29-35 °C. Värmen ska komma ovanifrån, till exempel från en halogenspot eller en kraftig UVB-lampa som också ger värme, aldrig från en värmematta under botten: djuret flyttar sig inte i tid från en för varm

botten och kan bli brännskadat.

På natten släcks ljuset, och temperaturen hålls på 20-22 °C. Djuret ska hela tiden kunna dra sig undan från värmen.

Djur som inte ska fortplanta sig kan ha 12 timmars dag hela året. Till avel ges en sval vintervila: dagslängden kortas ned med en till två timmar i veckan tills det bara är 4-6 timmars ljus, och samtidigt sänks temperaturen, så att det är omkring 30 °C under lampan medan den är tänd och 18-21 °C resten av dygnet. Mata varannan eller var tredje dag i början, och sluta helt när dagen är nere på 6 timmar. Själva vilan varar därefter omkring 60 dagar, varefter ljus och värme ökas stegvis igen. Ge bara vintervila åt friska, välnärda djur, och väg dem före och under vilan.

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska vara under 30 %. Arten tål något högre luftfuktighet, så länge terrariet är torrt och varmt nog, men den tål inte att vara kall och fuktig. Spraya inte terrariet. Botten fuktas bara lite på djupet, så att gångarna håller, medan de översta centimetrarna är torra.

Djuret får sitt vatten genom födan, och en vattenskål behövs inte; i ett terrarium inomhus gör den mer skada än nytta. Ge i stället djuret ett bad utanför terrariet var 2:a-3:e vecka i ljummet vatten på omkring 38 °C som är under 3 cm djupt. Då kan det dricka om det behöver, och ömsningen går lättare.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Arten är dagaktiv och behöver kraftigt ljus. Använd en LED-lampa eller ett lysrör på ca 6500 K som dagsljus utöver värmelampan. UVB behövs: arten hör till Ferguson-zon 3, och ett T5 HO-rör på 12-14 % över ungefär hälften av terrariets längd på den varma sidan, eller en kraftig UVB-lampa över solplatsen, ska ge ett UV-index på 4,5-6 vid solplatsen. Kontrollera med en UV-mätare, och byt rör och lampor enligt tillverkarens anvisning. Dagen är 12 timmar, kortare under vintervilan.

UTFODRING

Uromastyx dispar är växtätare. Basfodret är en blandning av sallad och bladgrönt, till exempel vårsallad och hackad endivie, kompletterat med vilda växter som maskros, klöver, groblad, våtarv och åkersenap och med ätliga blommor som blomkrasse, hibiskus, violer, rosor och maskros, alltid utan bekämpningsmedel. Högst ca 5 % av fodret är grönsaker som ärter, morot och gröna bönor. Fukta fodret lätt med vatten, och servera det i en låg skål mitt i terrariet.

Torkade, krossade linser, ärter och vit hirs ges i små mängder högst en gång i veckan, eftersom de annars ger fetma. Frukt är en sällsynt godbit. Insekter behövs inte; en enstaka mjölmask eller jätte-mjölmask kan ges då och då.

Vuxna matas 4-5 gånger i veckan eller dagligen i små portioner, ungar varje dag. Pudra fodret lätt med ett kalktillskott med lite D3 och var tredje dag med ett vitamintillskott.

Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

BETEENDE OCH HANTERING

Vuxna djur är territoriella, särskilt hanar mot hanar, och två hanar får aldrig hållas tillsammans. *U. d. maliensis* kan hållas som fast par hela året i ett rymligt terrarium; håll uppsikt över djuren, och skilj dem åt vid bett eller viktnedgång. Ungar kan hållas tillsammans tills de närmar sig könsmognad.

Ett nytt djur ska få lugn och ro de första veckorna. Uppfödda djur vänjer sig snabbast, medan vildfångade kan behöva upp till sex månader. Har djuret inte ätit efter två veckor ska en veterinär titta på det. Hantera inte djuret under invänjningen, utöver vägning, och täck eventuella glassidor. Efteråt kan du erbjuda foder från handen. Närma dig långsamt och alltid underifrån, aldrig ovanifrån, eftersom det liknar en rovfågel. Håll djuret utanför terrariet i högst en timme åt gången, eftersom det behöver värmen. Väg djuret en gång i månaden, och sök veterinär vid stor viktnedgång. Tvätta händerna efter kontakt, eftersom kräldjur kan bära salmonella.

Läs mer: Karantän och hygien Läs mer: Köp av djur: uppfödda djur, vildfångst och transport

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Könet är svårt att bestämma. Båda könen har lårporer, och hos uppfödda djur säger färgen inget om könet. Den säkraste metoden är att försiktigt böja svansen upp över ryggen och titta på undersidan precis bakom kloaken. Hos honan syns änden av två senor som bildar ett litet omvänt V över varje hörn av kloaken. Hos hanen ligger hemipenis ovanpå senorna och täcker dem, så att man i stället ser två parallella ränder som pekar mot svansspetsen.

U. d. maliensis fortplantar sig när djuren är över 25 cm långa och väger mer än 150 g, och i fångenskap tar det omkring tre år. Sätt bara välnärda, fullvuxna djur i avel.

PARNING

Aveln sätts igång av vintervilan (se Temperatur). Parningen sker som regel strax innan dagslängden åter är uppe på 12 timmar. Hanen nickar med huvudet mot honan, särskilt tidigt på morgonen, och själva parningen är lätt att missa.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger en äggkull på 10-20 ägg omkring fyra veckor efter parningen. Ersätt det vanliga gömstället i den svala änden med en sluten läggningslåda, till exempel en mjuk plastbalja på ca 40 liter med lock och ett hål på 10 cm i sidan, där ett böjligt rör leder ned till terrariets botten. Fyll lådan till två tredjedelar med lika delar tvättad sand och torvmull och gärna 10 % lera, och fukta den så att den känns lätt fuktig. Ta ut äggen och läggningslådan så snart honan har täckt över äggen.

Efter äggläggningen är honan tydligt smalare. Ge henne lugn och ro och rikligt med foder.

INKUBATION

Lägg äggen på sidan i en sluten låda på ca 30 × 20 × 10 cm, som är fylld till två tredjedelar med lätt fuktig vermikulit blandad med 10 % torr perlit, så att bara en liten del av varje ägg sticker upp. Det ska inte finnas några lufthål; lyft i stället locket en gång i veckan för att vädra och ta bort dåliga ägg: ägg som har sjunkit in mer än en fjärdedel, läcker eller har mögel eller bakterietillväxt. Hantera äggen så lite som möjligt.

Vid 33 °C kläcks äggen efter 60-80 dagar.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna hålls som de vuxna, men på hushållspapper och med en låg vattenskål på ca 1 cm de första två månaderna. 8-10 ungar kan tillfälligt gå ihop i ett terrarium på 120 × 60 × 45 cm; ta ut två var 2:a-3:e månad allteftersom de växer. De flesta ungar börjar äta inom ett dygn efter kläckningen. Ge samma foder som till de vuxna två gånger om dagen, förmiddag och eftermiddag. Skilj ungarna åt innan de blir könsmogna.

Hälsa och vanliga misstag

De flesta problem beror på för lite värme eller UVB, för hög luftfuktighet och fel kost:

- Benskörhet (sekundär nutritionell hyperparatyreoidism) vid för lite UVB, kalk och D3.
- Luftvägsinflammation och slem vid konstant hög luftfuktighet, särskilt när terrariet också är för kallt.
- Fetma vid för många frön och för mycket protein.
- Tarmstopp vid kalksand, valnötsskal och för låg temperatur.
- Brännskador från värmemattor och oskyddade lampor.
- Parasiter hos nyinförda djur, bland annat kryptosporidier, som har hittats hos vildfångade djur med förstoppning och mag-tarmproblem. Håll nya djur i karantän i 3-6 månader.
- Skorpiga sår på läpparna och huden, som kan bero på bakterien *Devriesea agamarum*. Den smittar mellan agamer och kan bara bekämpas med veterinärbehandling och grundlig desinfektion av terrariet.
- Äggläggningsbesvär hos honor utan lämplig läggningsplats.

Ett friskt djur är runt och fast, har klara ögon och äter regelbundet. Viktnedgång, bristande aptit och slöhet kräver en veterinär med erfarenhet av kräldjur.

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.

Hela guiden med karta och uppdateringar: herpy.org/sv/agamer/uromastyx-dispar